

Stefan Paas

Toekomst voor christelijke politiek?

CDV symposium, 8 november 2012

Voor christenen is politiek niet meer dan een belangrijke bijzaak. Dat is al één goede reden om er niet teveel van te verwachten. Op dat punt ben ik het helemaal met Erik Borgman eens: als christelijke politiek betekent dat christenen via wetten en politie het goddeloze Nederland moeten redden van de ondergang, geef mijn portie dan maar aan fikkie. Theocratie heeft geen toekomst, omdat het nooit een verleden had moeten hebben. Theocratie is een theologische dwaling en hoe sneller christenen afscheid nemen van theocratisch gedachtegoed, hoe beter het is.

Ik heb de indruk dat CDA'ers het liever hebben over *christelijk geïnspireerde politiek*. Daarmee bedoelen we politiek die werkt met een aantal kernbegrippen die min of meer zijn ontleend aan het christendom: rentmeesterschap, barmhartigheid, liefde – dat soort dingen. De invulling daarvan wordt behoorlijk open gelaten, zodat ook niet-christenen zich eraan kunnen verbinden. Een soort oecumene van de terminologie, zeg maar.

De idealen worden meestal ook niet direct ontleend aan de Bijbel of aan theologische documenten, maar eerder aan de cultuurgeschiedenis. Dat gebeurt ook in de inleiding van de bundel. Daarin worden Paulus en Augustinus wel genoemd, maar het gaat dan vooral om bepaalde begrippen die deze grote denkers gebruikten en niet zozeer om de concrete invulling die zij daaraan geven. Neem bijvoorbeeld dat woord 'liefde' (*agapè*). Ik denk dat zowel voor Paulus als voor Augustinus het ondenkbaar zou zijn dat een niet-gelovige deze vorm van liefde zou kennen, of zelfs maar *herkennen*.

Een woord als 'gerechtigheid' ligt al iets gemakkelijker, overigens. Augustinus erkende wel een soort minimale gerechtigheid waaraan alle staten konden en moesten voldoen (anders zouden het roversbenden zijn). Maar ook dan vond hij dat een overheid moest streven naar de volle gerechtigheid. Als gerechtigheid is dat je iedereen geeft wat hem toekomt, dan moet een rechtvaardige staat uiteindelijk ook aan God geven wat hem toekomt. En voor je het weet zit je weer wetten te maken om kerkgang te verplichten en overspel te verbieden.

Ik heb daarom ook aarzelingen bij die term 'christelijk *geïnspireerde* politiek'. Ik snap wel wat men ermee bedoelt en ik kan ook de hartstocht ervan wel aanvoelen. Er is zoveel in onze eeuwenlange christelijke geschiedenis dat enorm waardevol is en dat het waard is om voor te strijden. De zorg voor de kwetsbaren, het recht en de plicht om je te ontplooiën, de mens als meer dan een economische unit, een relationeel mensbeeld, respect voor het leven, grondrechten.

Ik kan me zelfs voorstellen dat je daarom zegt: als ik dat soort dingen in de samenleving zie gebeuren, dan noem ik dat 'christelijk'. Die sfeer ademt de bijdrage van Erik Borgman. Ik citeer: "Waar mensen gemeenschap stichten, voor elkaar verantwoordelijkheid dragen, hart hebben voor elkaar, elkaar zorg verlenen en elkaar liefhebben, geven zij er blijk van als beeld van God erop gericht te zijn diens wetten te gehoorzamen. Dan blijkt zich samenleving te vormen als voorafschaduwning van het bonum commune in Gods rijk".

Christelijk geïnspireerde politiek is dan eerder het ontwikkelen van een soort theologische gevoeligheid: opmerken wat goed is in Gods ogen (dat blijkt dan vooral 'gemeenschap' en 'samenleving' te zijn), dat benoemen en de lofzang aanheffen.

Daar kan ik wel wat mee. Maar intussen lijkt me dit wel typisch dat anonieme christendom, dat zo populair is (of was) in de grote volkskerken. Eerst hoorde iedereen bij ons: de kerk was

het sacramentele midden van een bezield verband. Toen verlieten grote groepen ons, maar wij hebben net zo lang nagedacht tot we een manier vonden om ze toch weer bij ons te laten horen. ‘Eigenlijk’ doen al die mensen toch wat God van hen vraagt, al weten ze het zelf niet. We kunnen er maar niet aan wennen dat simpelweg grote groepen mensen geen christen zijn en het ook niet *willen* zijn. Misschien wel omdat zij vaak heel goed snappen wat dat is, christen zijn. Dat zij schepselen van God zijn en dat God zijn schepping niet laat vallen, dat zal waar zijn. Dat veel mensen zich fatsoenlijk gedragen en elkaar niet laten vallen, dat ook. Maar dat is niet hetzelfde als christelijk zijn.

En voor alle duidelijkheid: ‘christelijk’ valt ook niet samen met ‘gemeenschap’ of ‘samenleving’. De Bijbel staat vol met rare eenlingen die zich weinig aantrokken van de algemene moraal of van familieverbanden.

Ik ben dus graag wat zuiniger op de term ‘christelijk’. Die term staat voor veel meer dan een paar waardevolle kernbegrippen. En als we alles wat we goed vinden christelijk noemen, tja, dan betekent die term zelf straks niets meer. ‘Christelijk’ is volgeling van Christus zijn, gegrepen zijn door hem en zijn koninkrijk, uitzien naar zijn komst. Christen zijn heeft te maken met bekering, doop en getuige zijn van wat God doet. De term ‘christelijk’ is te warm en te vol om hem te verbinden met aardse politiek. Tussen de Bergrede en het Wetboek van Strafrecht gaapt naar mijn besef een groot gat. En dat moeten we vooral zo houden. Staten kunnen hun vijanden niet liefhebben en hun kwaaddoeners niet vergeven.

Als we het hebben over ‘christelijk geïnspireerde politiek’, bedoelen we toch vooral een *conservatieve* politiek, lijkt mij. Begrijp me goed, ik bedoel dat heel positief. Ik heb niets tegen een conservatieve politiek. Als christen leef ik in het algemeen liever onder een conservatieve politiek, die oog heeft voor de zwakheid van mensen en voor de futiliteit van grootscheepse morele projecten, dan onder een progressieve overheid – of die zich nu christelijk noemt of niet.

Met ‘conservatief’ bedoel ik dus een vorm van politiek die zich laat inspireren door onze cultuurgeschiedenis. Die is in het Westen natuurlijk sterk gestempeld door het christendom, en vandaar de term ‘christelijk *geïnspireerd*’. Het CDA zou in China waarschijnlijk Confucianistisch Democratisch Appèl heten, en met evenveel recht.

Maar deze christelijke inspiratie betreft dan wel een cultuurchristendom, dat ingebed is in allerlei historische en economische ontwikkelingen en verbonden met allerlei filosofische stromingen, zowel uit de klassieke oudheid als uit de moderne tijd. Ook niet-christenen kunnen dit accepteren als een deel van hun geschiedenis (zelfs modern atheïsme is in zekere zin een product van het christendom) en zij kunnen zich ermee verbonden voelen. Ik denk inderdaad dat secularisatie op zich geen reden is waarom er minder emplooi zou zijn voor zo’n partij.

Een conservatieve politiek zegt simpelweg: geen oude schoenen weggooien voor je nieuwe hebt. Wetgeving en wetshandhaving zal dus worden gekenmerkt door terughoudendheid en voorzichtigheid. Wij zijn met huid en haar verbonden aan onze (grotendeels) christelijke geschiedenis. Socialisme en liberalisme zijn verloren zonen van het christendom. Heel onze cultuur, onze wetgeving, onze opvattingen over de mens en over politiek zijn doordrenkt van christelijke intuïties. Dat moeten we koesteren, omdat er vooralsnog geen alternatieven zijn. Ik kan hier verwijzen naar Jürgen Habermas, die zei dat onze hele ethiek geworteld is in Joods denken over rechtvaardigheid en christelijk denken over liefde. De rest, zegt hij, is postmodern gezwets.

Ik denk dat deze vorm van conservatieve (in het Westen onvermijdelijk christelijk geïnspireerde) politiek wel degelijk toekomst heeft. Ik kan me niet aan de indruk onttrekken

dat er een groot nihilistisch gat begint te gapen in Nederland. We weten niet meer zo goed waar we het voor doen, waarheen we op weg zijn. Dat hangt samen met het verlies van een spiritueel perspectief. Dit kon nog een tijdje worden opgevangen doordat elke volgende generatie het materieel beter kreeg dan de vorige. Maar ook dat is voorbij. En nu?

Nu zitten we nog in een situatie dat *elke* partij wel min of meer christelijk geïnspireerd is, omdat elke partij nu eenmaal een product is van dezelfde cultuurgeschiedenis. Maar naarmate de secularisatie zich voortzet, zal deze geschiedenis minder vanzelfsprekend onderdeel zijn van het culturele pakket. Net zoals we de fossiele brandstoffen aan het opstoken zijn, zijn we ook bezig ons overgeleverde christelijke kapitaal te verbrassen. Pogingen die worden gedaan om nieuwe vormen van morele energie te vinden, vind ik niet erg hoopgevend.

Ik noem drie voorbeelden:

1. De eerste filosofen en ethici hebben zich al gemeld, die onze moraliteit opnieuw willen schoeien op geheel naturalistische leest (Peter Singer, Bas Haring). Waarom zou een verstandelijk gehandicapte baby meer bescherming nodig hebben dan een gezonde chimpansee? En waarom zouden we eigenlijk al die soortenrijkdom in stand willen houden, gezien het feit dat we de meeste soorten toch nooit te zien krijgen en ze zelden van nut zijn voor de mens?
2. De eerste gemeenten hebben zich al gepresenteerd, die voortaan geen onderscheid meer willen maken tussen gesneuvelde Duitsers en vergaste Joden. Wat is goed en kwaad nog, in breder perspectief? Er komt toch een tijd dat we moeten vergeven en vergeten? In het Noord-Brabantse Geffen wilden ze zelfs een monument waar Joodse en Duitse oorlogsdoden broederlijk en zusterlijk naast elkaar gebeiteld stonden. Een schrikwekkend moreel relativisme, dat volgens mij alleen kan opkomen in een cultuur die behoorlijk de weg kwijt is.
3. Een tijdje geleden nam een grote meerderheid van de TK de wetswijziging tegen ritueel slachten aan. De EK stak er een stokje voor, maar het feit als zodanig zegt veel over de veiligheid van grondrechten in dit land. Op dit punt maak ik me geen illusie. Naarmate een op individuele zelfbeschikking gerichte opvatting van moraal (wat in feite natuurlijk geen moraal is) zich doorzet, zal ons hele culturele bouwwerk overhoop gehaald worden. De eerste oproepen om besnijdenis te ontmoedigen hebben al geklonken. En bijzonder onderwijs bestaat alleen nog, omdat het zo goed functioneert, niet omdat er bijzonder veel respect bestaat voor het recht daarop.

In die zin kan een conservatieve benadering van de politiek deels een groeiende *aantrekkingskracht* krijgen voor mensen die afgeschrikt worden door de gang die dit eerste grootschalige experiment met een godloze maatschappij neemt. Ook veel niet-gelovigen of andersgelovigen kunnen zich op een gegeven moment onttrekken aan progressieve retoriek en nog eens gaan nadenken. En deels kan het ook steeds *noodzakelijker* worden om nadrukkelijker te verwoorden en uit te leggen waarom wij zijn wie wij zijn en waarom ons politieke stelsel is wat het is. Misschien dat op termijn zo'n conservatieve politiek wel weer nadrukkelijker de *christelijke* inspiratie voor het voetlicht moet halen, naarmate die inspiratie bij anderen verdwijnt. Ik sluit zelfs niet uit dat er een tijd komt dat het respect daarvoor weer gaat groeien, als het theocratisch spook geheel is verdampt.

Laat ik afsluiten met een stelling: christelijk geïnspireerde politiek is in het Westen per definitie een conservatieve politiek.

Stefan Paas